

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 2. – 69 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ Є ЧАСТИНОЮ ІСТОРІЇ МОЄЇ БАТЬКІВЩИНИ

Родовідна пам'ять – явище в українському побуті унікальне. Очевидно, мало хто знає, що у давнину було за обов'язок знати поіменно свій родовід від п'ятого чи навіть сьомого коліна. Пам'ять про своїх предків була природною потребою. Триматися свого родоводу, оберігаючи в такий спосіб сімейні реліквії і традиції та передаючи їх у спадок наступним поколінням, було обов'язком. Тих, хто цурався чи нехтував історичною пам'яттю, зневажливо називали людьми без роду-племіні...

Відколи існує людство на землі відтоді воно дбає про продовження свого роду. І це даремно. Від батьків передаються дітям не тільки генетичний код, рідна мова, виробничий і побутовий досвід, а й матеріальна і духовна культура, втрата якої призводить до деградації нації.

Селище міського типу Угроїди, що розташоване на північному сході від обласного центру, це мала Батьківщина моєї мами. Тут вона народилася яскравого і теплого квітневого ранку у сім'ї вчителів. Дідусь мій, Маленко Іван Васильович, після закінчення у 1955 р. Лебединського педагогічного училища та Харківського державного університету, працював учителем історії (до речі, Лебединське педагогічне училище свого часу, у 1940 р., закінчив і мій прадід Маленко Василь Нестерович, який працював учителем початкових класів у селах Лебединщини та Тростянецьчини).

У серпні 1961 р. до сільської середньої школи після закінчення філологічного факультету Київського педагогічного інституту приїхала працювати молода і вродлива вчителька російської мови Андрущенко Олександра Степанівна. За її незвичайної краси та кольору коси учні називали її лагідно *«сонечко»*.

Саме тут взимку 1963 р. мої молоді бабуся і дідусь навіки поєднали свої долі, а через рік у них народилася малесенька донька, улюблениця, блакитноока Аллочка, моя мама. А через шість років – менша донька Аліна.

Прожили мої дідусь та бабуся у мирі та злагоді тридцять сім років, аж поки тяжка хвороба не забрала у нас дідуся. Відтоді коси моєї бабусі стали зовсім білими.

Доля роду Маленків завжди була пов'язана із Сумщиною. З діда-прадіда вони були селянами-хліборобами. Найстаріші жителі с. Білка Тростянецького району ще пам'ятають двох братів Василя

та Григорія, синів бідних селян Нестора та Улити Маленків. Моя прапрабабуся Улита прожила 95 років, мала неабиякий хист до малювання, виготовлення виробів декоративно – прикладного мистецтва. Зроблені нею щітки вибілили не одну сільську хату більчан та жителів сусідніх сіл. Дуже любила вона ходити по рідному краю. І вже навіть будучи зовсім старенькою, вона брала до рук костирика і йшла до лісу, де збирала різні трави, квіти. Могла запросто попрямувати до сусіднього села (пішки!), бо дуже боялася автомобілів та поїздів.

Маємо таку сімейну легенду. Закохався один привабливий юнак з бідної селянської родини у таку ж вродливу дівчину. Кохання виявилось взаємним. Та на шляху до їхнього щастя стояли статки обраниці. Не погодились її батьки на нерівний шлюб, бо мали на той час коней, корів, різний реманент. Хоча це все було зароблене тяжкою працею та потім всієї багатодітної сім'ї Івана Ілліча Коробейника, батька красуні. У кінці 1920-х рр. їх навіть називали «куркулями», які не відразу погодились вступати до колгоспу. Тоді закоханий юнак під покривом ночі викрав свою кохану дівчину. Нічого не залишалось батькам, як благословити дітей. А чи правда це, чи всього лише сімейна легенда тепер уже не важливо. І жили Василь та Уляна у горі і radoшax 56 років аж до самої смерті мого прадідуся (а цим юнаком був саме він) у 1985 р. Мали вони двох синів та доньку. Старший синочок прожив дуже мало, бо голодного 1933 р. не вберегла Улянка свого малюка від смерті, хоча і виміняла вона весь свій посаг на продукти для сім'ї.

А другим синочком став Іванко (мій дідусь), який народився під кремезною старою яблунею 1935 р. А через два роки «знайшлася» й дівчинка, яку назвали Аллою. З дитинства вона була закохана у математику, тому й обрала цей фах, вступивши до Сумського педагогічного інституту. Пропрацювала Алла Василівна Маленко (Сінельникова) сорок років вчителькою математики Охтирської середньої школи № 4.

У жахливе воєнне лихоліття Василь Нестерович Маленко служив шляховим обхідником на залізничній станції Смородино. Робота на залізниці прирівнювалась до служби у діючій армії, а після війни він повернувся до своєї улюбленої професії і аж до виходу на заслужений відпочинок працював учителем початкових класів.

Брат Василя Григорій все життя працював у колгоспі в рідному селі Білка. Його донька емігрувала до Канади. За чутками там вона і померла, залишивши після себе доньку Світлану.

Доля дванадцяти дітей Івана Ілліча та Одарки Іванівни Коробейників склалася по-різному. Серед них і вчителі, і лікар, і працівник торгівлі, і залізничник. Мені не відомі подробиці їх

особистого життя, але я напевно знаю, що всі вони чесні, роботящі люди, справжні громадян своєї держави.

Перед святом Василя Великого року 1939 р. в поліській хаті білостінній, що задивилась вікнами у широкий світ, рік Новий нову радість на руках тримав.

Схвилюваний, зраділий враз родині подала свій голос, наче пісню, плугатарів одвічних донька й онука. А рік Новий, доземно вклонившись, промовив щиро та лагідно: *«Ось тобі, пане Степане, кровинка твоя, ось тобі, діду Панкрате, мрія твоя, ось тобі, славна родино, подарунок від Василя Великого, який приніс вам маленьку господиною»*.

Дванадцятого січня 1939 р. у родині колгоспників Степана та Катерини Андрущенко народилася донька Олександра, яку всі ніжно називали Шурочкою. Про пращурів прадіда Степана мені невідомо нічого, окрім тільки, що його батька звали Семеном і був він із селян с. Володимирівки Ріпкинського району Чернігівської області. Прабаба Катерина походила з великої родини Ключників. У її батька, Панкрата Демидовича та матері Маври Іванівни було дев'ятеро дітей: шість синів та три доньки. А ще він мав корівок кілька, коників, кілька гектарів землі, на якій працював тяжко зранку до пізньої ночі разом з усією великою родиною. Жили і працювали дружно разом із синами і невістками, доньками та зятями, тому у клуні завжди мали доволі збіжжя. Сталінський заклик вступати до колгоспу сприйняли стримано і не поспішали приймати остаточне рішення, бо якого ще потрібно було Панкрату та Маврі колективного господарства, якщо разом з ними залишались жити та працювати старші сини з невістками та дітьми. У нього був свій колгосп.

Кожного року когось із родини справляли нову одежину. Того далекого 1930 р. самому Панкрату придбали нового кожуха, яким він дуже пишався. Та недовго радів він з тієї обновки. За небажання вступати до колгоспу викликали його до сільради. Як не умовляла чоловіка Мавра не одягатися в нове, не послухав він жінчиної поради. Додому повернувся в старій свитині, бо кожуха відібрали для біднішого селянина. Вперше тоді задумався Панкрат Ключник над таким питанням: чому після Лютневої революції 1917 р. в Росії, коли земля була поділена між усіма селянами, до кінця 1920-х рр. одні стали заможними, а інші злидінними? Бо сам він, з діда-прадіда селянин, знав лише, що потрібно працювати, працювати з ранку до ночі, що земля не пробачає лінощів і безвідповідального ставлення до себе.

Дуже важким для сім'ї Ключників, як і для мільйонів інших українських сімей виявився рік 1933 р., коли *«червона мітла»* вимітала в українських селян останні крихти, обкладала останніх

непомірними податками. Панкрат Демидович повинен був здати державі стільки часнику та льону, що навіть, засіявши ними землі половини села, він не зміг би впоратися з наказом влади. І одного осіннього дня приїхав за ним «воронок», щоб вирвати господаря із сім'ї і відправити на далеке Біле море будувати Біломоробалтійський канал. Про свої поневіряння розповідав він своїй доньці Катерині, а вже вона – моїй мамі. Всесоюзне будівництво на своїх кістках винесли такі, як і він, репресовані та засуджені. Тисячі з них помирали від тяжкої праці, холоду і голоду. Ніхто не ховав їх за християнськими звичаями, у кращому випадку закопували посеред котлованів.

Та видно почув Господь вічні молитви його дружини Маври. Зглянувся над тими дітьми, які *«розлізлися межі людьми, мов мишенята»*. Одного ранку, не пам'ятала бабуся Катерина якого року, але з'явився на будівництві новий керуючий. Він оголосив ув'язненим, яких вишикували до його приїзду, *«радісну»* новину : кожному шостому оголошено амністією з приводу зміни керівництва НКВС. І став зачитувати прізвища. Кожний шостий підлягав звільненню і мав відбути до місця перебування сім'ї. Так, після довгих поневірянь, повернувся до поліського села Володимирівка Ключник Панкрат Демидович, справжній український селянин, хлібороб.

На той час вдома залишилися лише дві молодші доньки – Катерина та Поліна. Усі інші роз'їхалися у пошуках кращої долі безкрайними просторами Радянського Союзу. Мені не відомо як склалися долі усіх дев'яти дітей Панкрата. Та й сам він цього не знав. Один із шести синів, Іван Панкратович, вступив до Бобровицького медичного училища, а у 1937 р. – до Ленінградської військово-медичної академії, яку достроково закінчив у 1941 р. 3 липня 1941 р. – у діючій армії. На його долю випала дуже важка місія: він був хірургом військово-польового шпиталю, начальником санітарного ешелону. Разом із фронтовими побратимами вивозили з поля бою і лікували поранених на Сталінградському фронті, Курській дузі. Брав участь у звільненні Києва.

На початку 1943 р. майор медичної служби, начальник санітарного поїзда Ключник Іван Панкратович, за плечима якого було стільки фронтових доріг, познайомився з тендітною, вродливою, молодою медсестричкою, яка прибула у складі нового поповнення. Це було кохання з першого погляду і на все життя.

У майбутньому Шурочка стала Олександрою Петрівною Ключник, дружиною і вірним другом Івана Панкратовича. З 1943 р. і до кінця війни фронтові дороги стали спільними для них обох, а після війни Шура подарувала своєму Іванкові двох синів-соколів: Олега та Юрія. Перший, після закінчення Київського військового

училища став льотчиком, полковником авіації. На даний час вийшов у відставку і живе із своєю дружиною Ларисою, лікарем-педіатром, донькою відомого радянського дитячого ортопеда Г.Р.Ройко, у м. Волгоград. Молодший син Юрій після закінчення Київського інституту легкої промисловості живе і працює інженером на хімічному комбінаті у Черкасах.

І після війни доля подружжя Івана та Олександри Ключників була пов'язана з медициною. Відразу після закінчення війни Іван Панкратович був призначений на посаду начальника госпіталю для військовополонених у Тарту (Естонія). Олександра Петрівна працювала у цьому ж шпиталі медичною сестрою. У 60-70-х роках минулого століття І.П.Ключник перебував на посаді головного лікаря санаторію для інвалідів та учасників війни у м. Нові Санжари Полтавської області. Але після виходу на заслужений відпочинок продовжував працювати, передаючи свій життєвий і професійний досвід молодим медикам Полтавської обласної лікарні та військового шпиталю Полтавського військового гарнізону.

Помер полковник медичної служби Іван Панкратович Ключник 28 лютого 1994 р. і похований з військовими почесностями у м. Полтава.

Ще один син Панкрата Демидовича Ключника, Петро, з 1934 р. на військовій службі. Закінчив Харківське танкове училище, брав участь у битві під Прохорівкою. Війну закінчив у Берліні. Далі продовжував військову службу у групі радянських військ у Німеччині (у м. Лейпцигу). Разом з дружиною Олександрою Петрівною виховали двох дітей – сина Олега та доньку Олену.

Одна з доньок Панкрата Демидовича та Маври Василівни Поліна саме перед війною вона закінчила Городнянське медичне училище і стала медичною сестрою.

Це трапилося так раптово, що він не міг отямитись. Його тільки вчора призначили взводним. Тиждень тому він повернувся у свій полк після поранення. Поранення було важким, лікарі непокоїлися за його здоров'я. Але він видужав. І це завдяки їй, Полінці, фронтовій сестрі. Маленька, тендітна, вона двічі виносила його з поля бою. Та хіба тільки його! Таких кремезних бійців виносила, що всі лише дивувалися. Це розповідь одного з поранених бійців, кого врятувала, винесла з поля бою Поліна Панкратівна Ключник, фронтова медична сестра,

Після війни до виходу на заслужений відпочинок працювала операційною медсестрою центральної районної лікарні м. Клецьк Мінської області республіки Білорусь.

І лише одна донька Катерина залишалася з батьками аж до самої їх смерті. Мавра Василівна Ключник померла у 1948 р. До

останніх днів була дуже набожною, дотримувалась усіх постів, весь час проводила у молитвах за дітей та онуків.

Доля Катерини склалась, мабуть, найтрагічніше за долі усіх дітей цієї багатодітної сім'ї. Вона вийшла заміж у 18 років, а вже у 26 стала удовою. Вийшла заміж за кароокого та рудоволосого хлопця зі свого села, веселого та завжди життєрадісного Степана Андрущенка. У січні 1939 р. Катерина народила дівчинку, яку вирішили назвати Олександрою. А у червні 1941 р. Степан добровольцем пішов на фронт. Ще один раз бачила Катерина свого коханого, коли після втечі з полону він повертався до своєї військової частини. Усього три дні. Три дні, які стали останніми днями сімейного щастя.

Більше Степан Семенович Андрущенко до рідного села не повернувся. Пропав без вісті у 1945 р. десь аж у далекій Польщі. А 8 липня 1944 р. Катеринка народила маленьку Валечку. До самої смерті у квітні 2007 р. Катерина Панкратівна Андрущенко заміж не виходила, так і залишилася солдаткою.

У 1956 р. закінчила школу та вступила до педагогічного інституту Шурочка, старшенька; через 5 років і Валечка покинула рідну домівку, так жодного разу і не побачивши свого батька. Вона теж стала студенткою економічного факультету Київського інституту народного господарства. Усе своє життя Валентина Степанівна Андрущенко (Подвисоцька), сестра моєї бабусі, присвятила своєму рідному індустріальному місту Запоріжжя, де працювала спочатку економістом на металургійному комбінаті, а потім заступником начальника податкової інспекції міста.

Моя мама, Маленко Алла Іванівна, є нащадком двох славних українських родів – Маленків та Андрущенко. Їх історія – це маленька частинка історії нашого народу, нашої країни. Мама продовжила шлях своїх батьків – стала вчителькою. Після закінчення у 1981 р. із золотою медаллю Угрюмської середньої школи вона вступила на історичний факультет Харківського державного університету ім. М.Горького. Після його закінчення працювала вчителькою у Харківському фізико-математичному лиціі; після повернення на Сумщину викладала історію у с. Михайлівське Краснопільського району та с. Стецьківка Сумського району. Останні сім років мама працює викладачем історії України, правознавства та економіки Державного навчального закладу *«Сумський центр професійно-технічної освіти харчових технологій, торгівлі та ресторанного сервісу»*.

Туди ж, до Харкова, у 1981 році приїхав, щоб стати істориком хлопчина з Недригайлівщини з таким козацьким прізвищем Окунь.

П'ять років мої майбутні мама і тато навчалися в одній групі.

Після закінчення університету тато потрапив до Забайкалля, де два роки проходив військову службу, а мама залишалася в Харкові. Та своєї долі, як то кажуть, «конем не об'їдеш». Після служби він повернувся до Харкова, де знову зустрівся зі своїм студентським коханням. На той час мама, яка ще студенткою вийшла заміж, розлучилася з першим чоловіком. І вже майже двадцять три роки з того часу як вони одружилися і живуть у мирі і злагоді. Татова ж мрія стати істориком так і залишилась мрією. Бо хоч і навчався він в університеті добре, але життя внесло свої корективи. І все його подальше життя після армії пов'язане з *«Укрпоштою»*.

Рід Окунів походить від козака Василя Окуня Полтавського козацького полку (за сімейними переказами).

Мій дід з батькового боку, Окунь Василь Пилипович народився у с. Іваниця (зараз Недригайлівського району Сумської області) у 1923 р. в селянській сім'ї Пилипа Петровича та Євдокії Василівни Окунів. Батько Євдокії Василівни був священником у с. Томашівка. Ще замолоду подружжя Окунів зазнало тяжкої праці. Своім онукам баба Явдоха завжди говорила, що вона не знає хто такі куркулі, що все своє майно набули вони щоденною працею з ранку до ночі: *«Скільки пам'ятаю себе, то все волочу, волочу і волочу»*. У 1931 р. Пилип і Євдокія змушені були залишити свою хату, яку забрав собі голова новоствореного колгоспу, бо потрапили під розкуркулення (і вже аж у 1955 р. вони викупили свою ділівщину). І все своє життя згадувала бабуса, що «багато жінок в Іваниці ходили у її хустках».

Крім Василя було у Пилипа та Євдокії ще двоє дітей: Микола та Олена.

Пилип брав участь у боях за визволення України. До рідного села Пилип Окунь повернувся без ноги, але Явдоха раділа і з того, бо багато односельчанок залишилися удовами. Вдачу батька перейняв і Василь, якому на початку війни виповнилося лише вісімнадцять років. У червні 1941 р. таких юнаків ще не брали до війська. Та, незважаючи на це, Василь добровільно вступив до лав Червоної Армії. Була в нього мрія – літати. Та залишилася вона нездійсненою, бо на призовному пункті у військкоматі у його документах поставили запис про походження – *«из кулаков»*. І став червоноармієць Пилип Окунь слухачем артилерійської школи молодшого командного складу. Брав участь у битві за Москву, боях на Курській дузі, визволяв братню Білорусію. Бойовий шлях лейтенант Василь Пилипович Окунь, командир зенітної батареї, закінчив у Польщі.

Демобілізувався В.П.Окунь у 1947 р. Подальшу долю визначили його селянські корені і він вступив на ветеринарний факультет Київської сільськогосподарської академії. Після закінчення навчання був направлений до с. Берестівки Липоводолинського району і отримав посаду ветеринарного лікаря.

Під час однієї із сільськогосподарських виставок познайомився з молодим агрономом із с. Засулля Недригайлівського району Псарьовою Варварою. Через рік Варя погодилась переїхати до Берестівки. А ще через рік у них народився первісток – син Олександр.

Рід Псарьових веде свій початок від селян – переселенців із Курської губернії кінця ХУІІІ ст. Борис Кирилович Псарьов рано залишився сиротою і був змушений наймитувати у pana Русака у с. Сакуниха Недригайлівського району – служив кучером. За гарну службу пан платив йому подвійну платню і йому вдалося зібрати грошей та купити 5 десятин землі. Так, завдяки важкій наполегливій праці мій прадід Борис із селян – бідняків став середняком. Одружився він пізно – у 31 рік. Я думаю, що родина Марини Захарівни Захарченко була бідною, бо батьки віддали її заміж за Бориса у 16 років. Народила Марина шістьох дітей: трьох хлопчиків і трьох дівчаток. До дорослого віку дожили лише троє – Варвара (моя бабуся), Микола та Олександр.

Під час воєнного лихоліття Варвара копала загороджувальні окопи під містом Ромни, тим самим допомагаючи фронту, а в окупацію дивом залишилася на батьківщині і не потрапила до Німеччини, бо їй переробили документи на ім'я померлої старшої сестри Катерини.

У Варвари та Василя Окунів народилося четверо дітей. Наймолодший їх син – мій батько – Окунь Віктор Васильович.

Та недовгим було їх щасливе сімейне життя. Від отриманих на війні ран, від важкого неспокійного життя, від ненормованої роботи, Василь Пилипович Окунь помер у 47 років. І все лягло на тендітні плечі Варвари. Старший син Олександр ще навчався у 10 класі, донька Тетяна – у 9, син Василь ще був п'ятикласником, а мій батько тільки пішов до школи. Та усіх вивела в люди, поставила на ноги, допомогла усім здобути освіту, бабуся Варя. Олександр закінчив механіко-математичний факультет Харківського державного університету, працює головним технологом виробничого об'єднання «Моноліт»; Тетяна закінчила Богодухівське медичне училище, працювала медичною сестрою у психіатричній лікарні та хірургічному відділенні Харківської міської лікарні № 2. Закінчила Харківський медичний інститут і у даний час працює завідувачою клінічною лабораторією Сумської міської лікарні № 1. Середній син Василь

після закінчення Харківського військового пожежного училища працював пожежником у Недригайлові, а зараз на пенсії.

Коли моїй бабусі Варі виповнювалося 70 років, то на святковому вечорі я вперше почув прислів'я *«Добра дитина – батькам сад, лиха дитина – горе»*. І вперше повною мірою відчув, спостерігаючи за розчуленою старою жінкою, яке це щастя – виростити дітей гідними людьми, пишатися їхніми досягнення. Коли віншували ювілярку, часто шанобливо називали імена її чотирьох дітей.

Радіючи за бабусю, я був щасливий з того, що друга частина прислів'я не стосується нашої родини. Я й сам хочу продовжити шлях, започаткований моєю бабусею, – стати передовсім порядною людиною.

Родина, сім'я – це частинка суспільства, яка об'єднує рідних людей у єдине ціле, робить їх зв'язки нерозривними. Можна мати багато знайомих і друзів, але тільки сім'я дає нам відчуття захищеності і потрібності на все життя, робить нас щасливими і впевненими у майбутньому.

Україна знала часи, коли родини були великими, і три – чотири покоління жили під одним дахом, разом працювали, кожен вносив свою часточку в добробут сім'ї і міг розраховувати на допомогу.

Дружна родина робить людину щасливішою і сильнішою. І що більше буде таких родин – то сильнішою буде країна.

Протягом багатьох століть Україну населяли представники різних народів. Вони хліборобили на українській землі, будували міста, захищали землю. Отже, для всіх жителів України вона є Вітчизною. Це переконання прийшло до мене разом з усвідомленням, що я українець. Я пишаюсь своїм родом, пишаюсь тим, що моя сім'я є часточкою великого українського народу, бо незалежно від національності, ми любимо ту землю, яка нас зростила. Я пишаюсь тим, що мої родичі зберегли в своєму повсякденному ужитку рідну українську мову. Я народився на українській землі, живу в Україні і сподіваюся, що буду жити тут усе своє життя. Тут живуть люди, яких я люблю. Тут моя родина, мої друзі, могили моїх близьких. Україна – моя Батьківщина. Я її люблю, погану або гарну, злиденну або багату. Нехай не зовсім гладко в неї ідуть справи, але вона в мене єдина, іншої такої країни немає. І не буде.

Україна потребує підтримки, любові від молодого покоління. Щоб мати право називатися гідним її сином, потрібно бути насамперед вдячним сином своїм батькам. Адже все починається у світі з любові, з любові в родині. І допоки ми будемо пам'ятати про своє минуле, пишатимемося сучасним, допоки в наших серцях буде сяяти любов до батьків наших, до свого роду, родини, до України, то козацькому роду нашому не буде переводу!